

بنام خدا

گزارش جامع درباره روابط اقتصادی ایران و آلمان

مقدمه

روابط اقتصادی ایران و آلمان به عنوان یکی از مهم ترین پیوندهای تجاری ایران با اروپا، تاریخی طولانی و پرفراز و نشیب دارد. آلمان، به عنوان بزرگ ترین اقتصاد اروپا و سومین اقتصاد بزرگ جهان از نظر تولید ناخالص داخلی اسمی، نقش کلیدی در تأمین نیازهای صنعتی و تکنولوژیکی ایران ایفا کرده است.

عضویت آلمان در سازمان های بین المللی تجاری

- سازمان تجارت جهانی (WTO) از 1995 (به عنوان بخشی از اتحادیه اروپا).
- سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) از 1961.
- اتحادیه اروپا (EU) از 1957 (بازار واحد و سیاست های تجاری مشترک).
- کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل (UNCTAD) برای حمایت از تجارت جهانی.
- گروه 20 (G20) هماهنگی سیاست های اقتصادی.
- اتاق بازرگانی بین المللی (ICC) استانداردسازی تجارت از طریق بخش خصوصی.

تاریخچه روابط اقتصادی ایران و آلمان

1. دوره قاجار و آغاز روابط رسمی (قرن نوزدهم):

- روابط اقتصادی ایران و آلمان به صورت رسمی از سال 1873 و در جریان سفر ناصرالدین شاه قاجار به آلمان آغاز شد. این سفر زمینه ساز تأسیس سفارت آلمان در تهران در سال 1884 و سفارت ایران در برلین در سال 1885 شد.

- در این دوره، ایران تحت فشار قدرت‌های استعماری بریتانیا و روسیه قرار داشت و آلمان به‌عنوان کشوری بی‌طرف و بدون اهداف استعماری، مورد توجه قرار گرفت. تجارت در این زمان محدود بود و بیشتر شامل صادرات کالاهای آلمانی مانند منسوجات و ابزارآلات به ایران و واردات محصولات کشاورزی مانند پشم و ابریشم از ایران می‌شد.
- حجم تجارت در این دوره به دلیل نبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل و ضعف اقتصادی ایران، کمتر از 1 میلیون دلار در سال تخمین زده می‌شود.

2. دوره پهلوی اول: (1925-1941)

- با روی کار آمدن رضاشاه، ایران به دنبال صنعتی‌سازی بود و آلمان به شریکی کلیدی تبدیل شد. شرکت‌های آلمانی مانند زیمنس و یونکرز در پروژه‌هایی نظیر احداث خطوط راه‌آهن و تأسیسات صنعتی مشارکت کردند.
- در سال 1939، حجم تجارت دوجانبه به حدود 10 میلیون دلار رسید، که بخش عمده آن شامل صادرات ماشین‌آلات و تجهیزات صنعتی از آلمان و نفت و محصولات کشاورزی از ایران بود.
- این روابط با شروع جنگ جهانی دوم و اشغال ایران توسط متفقین در سال 1941 متوقف شد، زیرا آلمان به‌عنوان متحد نازی‌ها از صحنه تجارت ایران کنار گذاشته شد.

3. دوره پهلوی دوم: (1945-1979)

- پس از جنگ جهانی دوم، روابط اقتصادی احیا شد و در دهه‌های 1950 و 1960 با رشد اقتصاد نفتی ایران، آلمان به یکی از بزرگ‌ترین شرکای تجاری ایران تبدیل شد. در سال 1977، حجم تجارت به 5.8 میلیارد دلار (معادل 10.5 میلیارد مارک آلمان) رسید، که نشان‌دهنده اوج این روابط بود.
- صادرات آلمان شامل ماشین‌آلات، خودرو، محصولات شیمیایی و تجهیزات الکتریکی بود، در حالی که ایران نفت خام، فرش، و خشکبار صادر می‌کرد. حدود 20 درصد از واردات ایران در این دوره از آلمان تأمین می‌شد.

4. پس از انقلاب اسلامی (1979 به بعد):

- انقلاب 1979 و متعاقباً گروگان‌گیری سفارت آمریکا در تهران، روابط ایران با غرب، از جمله آلمان، را تحت تأثیر قرار داد. تحریم‌های آمریکا و تنش‌های سیاسی، حجم تجارت را کاهش داد.

- در دهه 1980، به‌رغم تنش‌ها، آلمان به تجارت با ایران ادامه داد و حجم مبادلات در سال 1985 حدود 2.5 میلیارد دلار بود. پروژه‌های صنعتی مانند پتروشیمی بندر امام با مشارکت شرکت لینده نمونه‌ای از همکاری‌های این دوره است.
- دهه 1990 با مسائل سیاسی مانند ترور میکونوس (1992) و تحریم‌های بیشتر، شاهد کاهش تجارت به حدود 1.8 میلیارد دلار بود.

5. دوره تحریم‌ها و برجام (2000-2018)

- در دهه 2000، تحریم‌های شدیدتر علیه برنامه هسته‌ای ایران، روابط اقتصادی را تحت فشار قرار داد. در سال 2010، حجم تجارت به 5.1 میلیارد دلار رسید، اما با تحریم‌های جدید در سال 2013، به 2.2 میلیارد دلار کاهش یافت.
- پس از امضای برجام در سال 2015، روابط بهبود یافت و در سال 2016، حجم تجارت به 3.2 میلیارد دلار رسید. شرکت‌های آلمانی مانند زیمنس و فولکس‌واگن برای بازگشت به بازار ایران ابراز علاقه کردند.
- خروج آمریکا از برجام در سال 2018 بار دیگر حجم تجارت را کاهش داد و در سال 2019 به 1.6 میلیارد دلار رسید.

حجم تجارت به دلار

دهه 1970:

1977: 5.8 میلیارد دلار (اوج تاریخی روابط پیش از انقلاب).

دهه 1980:

1985: 2.5 میلیارد دلار (با وجود تنش‌های سیاسی).

دهه 1990:

1995: 1.8 میلیارد دلار (کاهش به دلیل مسائل سیاسی).

دهه 2000:

2010: 5.1 میلیارد دلار (پیش از تحریم‌های شدید).

2013: 2.2 میلیارد دلار (اثر تحریم‌ها).

دوره برجام و پس از آن:

2016: 3.2 میلیارد دلار (بهبود پس از برجام).

2019: 1.6 میلیارد دلار (پس از خروج آمریکا از برجام).

دوره معاصر (2019-2025):

2022: 1.87 میلیارد دلار (اداره فدرال آمار آلمان: 1.6 میلیارد دلار صادرات آلمان به ایران، 0.27 میلیارد دلار صادرات ایران به آلمان).

2023: 2.31 میلیارد دلار (2.2 میلیارد دلار صادرات آلمان به ایران، 0.169 میلیارد دلار صادرات ایران به آلمان).

تجارت آلمان با ایران در سال 2024

- کل حجم تجارت 1.64: میلیارد دلار (رشد 4 درصدی نسبت به سال 2023).
- صادرات آلمان به ایران 1.39: میلیارد دلار (رشد 6 درصدی).
- صادرات ایران به آلمان 250: میلیون دلار (کاهش 6 درصدی).
- ترکیب کالاها:
- صادرات آلمان: ماشین‌آلات و خودرو (620 میلیون دلار)، مواد شیمیایی (520 میلیون دلار)، تجهیزات الکتریکی و دارویی.
- صادرات ایران: نفت، پسته، زعفران، و فرش.

عوامل مؤثر بر روابط اقتصادی

1. تحریم‌های بین‌المللی :

- تحریم‌های آمریکا از سال 1979 و به‌ویژه پس از تشدید در دهه 2000، بزرگ‌ترین مانع برای توسعه روابط بوده است. خروج آمریکا از برجام در 2018 و تهدید شرکت‌های آلمانی به مجازات، حجم تجارت را کاهش داد.
- در دسامبر 2022، آلمان به دلایل سیاسی، مشوق‌های تجاری خود را تعلیق کرد، اما تجارت بشردوستانه (مانند دارو) ادامه یافت.

2. نیازهای متقابل :

- ایران به ماشین‌آلات، تکنولوژی پیشرفته و تجهیزات صنعتی آلمان وابسته است. در مقابل، آلمان به بازار 85 میلیونی ایران و منابع انرژی آن (نفت و گاز) علاقه‌مند است.
- در سال 2024، 520 میلیون دلار از صادرات آلمان به ایران مربوط به ماشین‌آلات بود که نشان‌دهنده نیاز شدید ایران به این کالاهاست.

3. رقابت با دیگر کشورها :

- چین در دهه اخیر جایگزین آلمان به‌عنوان بزرگ‌ترین صادرکننده ماشین‌آلات به ایران شده است. در سال 2023، صادرات چین به ایران بیش از 15 میلیارد دلار بود، در حالی که آلمان تنها 1.6 میلیارد دلار صادرات داشت.
- این رقابت نشان‌دهنده تأثیر تحریم‌ها بر کاهش حضور آلمان در بازار ایران است.

4. روابط سیاسی :

- تنش‌های سیاسی مانند برنامه هسته‌ای ایران، مسائل حقوق بشر، و حمایت ایران از گروه‌های منطقه‌ای، روابط را تحت تأثیر قرار داده است.
- آلمان به‌عنوان عضوی از گروه 5+1 در مذاکرات هسته‌ای، رویکردی میانه‌روتر نسبت به آمریکا داشته، اما همچنان تحت فشار واشنگتن عمل کرده است.

5. زیرساخت‌ها و سرمایه‌گذاری :

○ ایران از سال 2002 با قانون جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی، تلاش کرد سرمایه‌گذاری آلمانی را جذب کند. در دهه 2000، آلمان 15 درصد از سرمایه‌گذاری خارجی ایران را تأمین می‌کرد (حدود 2 میلیارد دلار بین 2002-2006).

○ پس از برجام، شرکت‌های آلمانی مانند لینده و Aker MTW در پروژه‌های پتروشیمی و کشتی‌سازی سرمایه‌گذاری کردند (به ترتیب 1 میلیارد دلار و 200 میلیون دلار).

تحلیل جامع و جوانب مرتبط

1. سرمایه‌گذاری خارجی :

○ بین سال‌های 1997 تا 2017، سرمایه‌گذاری آلمان در ایران تحت تأثیر عوامل سیاسی مانند تحریم‌ها، روابط ایران با اسرائیل، و مسائل حقوق بشر نوسان داشت. اوج آن در سال 2005 با 1.5 میلیارد دلار بود.

○ پس از برجام، هیئت‌های تجاری آلمانی (مانند هیئت 100 نفره در سال 2015) به ایران سفر کردند و قراردادهایی به ارزش 3 میلیارد دلار امضا شد، اما بسیاری از این پروژه‌ها پس از 2018 متوقف شدند.

2. ترکیب کالاهای تجاری :

○ صادرات آلمان: ماشین‌آلات (35٪ از کل صادرات در 2024)، مواد شیمیایی (30٪)، تجهیزات الکتریکی (15٪)، و دارو (10٪)

○ صادرات ایران: نفت خام (40٪ در 2024)، پسته (25٪)، زعفران (15٪)، و فرش (10٪)

○ کاهش صادرات نفت ایران به آلمان به دلیل تحریم‌ها و جایگزینی چین به‌عنوان مشتری اصلی مشهود است.

3. تأثیر تحریم‌ها بر بخش‌های خاص :

○ نفت و پتروشیمی: پیش از تحریم‌ها، آلمان سالانه 500 میلیون دلار نفت از ایران وارد می‌کرد. این رقم در سال 2024 به کمتر از 100 میلیون دلار کاهش یافت.

○ خودروسازی: شرکت‌هایی مانند فولکس‌واگن در سال 2017 برنامه‌هایی برای مونتاژ خودرو در ایران داشتند (200 میلیون دلار سرمایه‌گذاری)، اما پس از 2018 کنار کشیدند.

4. چشم‌انداز آینده (2025 و پس از آن) :

- در صورت رفع تحریم‌ها، حجم تجارت می‌تواند به 5 میلیارد دلار در سال برسد، مشابه سطح پیش از 2010.
- بخش‌هایی مانند انرژی تجدیدپذیر (با توجه به تخصص آلمان)، خودروسازی، و پتروشیمی پتانسیل بالایی دارند.
- با این حال، تنش‌های سیاسی کنونی و بسته شدن کنسولگری‌های ایران در آلمان، می‌تواند این چشم‌انداز را تهدید کند.

روابط اقتصادی ایران و آلمان در سال 2024

روابط اقتصادی ایران و آلمان از دهه 1950 با تأسیس نمایندگی‌های دیپلماتیک آغاز شد و با امضای توافق‌نامه‌های تجاری و صنعتی تقویت شد. در سال 2023، حجم تجارت دوجانبه به 2.31 میلیارد دلار رسید که رشدی 23.5 درصدی نسبت به سال 2022 (1.87 میلیارد دلار) داشت. این روند در سال 2024 ادامه یافت و حجم تجارت به 1.64 میلیارد دلار رسید که نشان‌دهنده رشدی 4 درصدی نسبت به سال 2023 است. این کاهش رشد در 2024 به دلیل تشدید تحریم‌های بین‌المللی، محدودیت‌های بانکی، و تمرکز آلمان بر بازارهای اتحادیه اروپا و آسیای شرقی است. عوامل محدودکننده شامل تحریم‌های بین‌المللی، رقابت با کشورهای چین و ترکیه در بازار ایران، عدم تنوع کافی در صادرات غیرنفتی ایران، مشکلات زیرساختی لجستیکی، و ضعف در دیپلماسی اقتصادی پویا هستند. با وجود پتانسیل بالا برای همکاری در حوزه‌های خودروسازی، انرژی تجدیدپذیر، و فناوری پزشکی، موانع موجود مانع از تحقق کامل این ظرفیت شده‌اند. رفع تحریم‌ها، ایجاد مکانیسم‌های مالی جایگزین (مانند اینستکس)، و تقویت دیپلماسی اقتصادی از طریق نمایشگاه‌های مشترک و تفاهم‌نامه‌های جدید می‌تواند تجارت را به سطوح بالاتری برساند. با این حال، در کوتاه‌مدت، رشد اندک و تداوم تجارت در سطح کنونی (حدود 1.5-2 میلیارد دلار) محتمل است.

مجموعه توافقات ایران و آلمان (دولتی و خصوصی)

- توافقات دولتی :
- پیمان دوستی و کشتیرانی: (1873) پایه‌گذاری روابط دیپلماتیک و تجاری بین ایران و امپراتوری آلمان.

- توافق نامه همکاری اقتصادی: (1952) از سرگیری روابط دیپلماتیک و تجاری پس از جنگ جهانی دوم، با تمرکز بر تجارت صنعتی.
- توافق نامه اجتناب از مالیات مضاعف: (2002) تسهیل تجارت و سرمایه گذاری با کاهش موانع مالیاتی.
- توافق نامه همکاری در انرژی و صنعت: (2016) امضای تفاهم نامه های پسابرجام برای همکاری در انرژی های تجدیدپذیر و خودروسازی.
- **توافقات خصوصی :**
- همکاری زیمنس با مپنا: (2016) قرارداد انتقال فناوری توربین های گازی و برقی سازی راه آهن ایران.
- همکاری فولکس واگن با شرکت های ایرانی: (2017) برنامه ریزی برای مونتاژ خودرو در ایران (متوقف شده به دلیل تحریم ها).
- قراردادهای دارویی: (2016-2018) همکاری شرکت های آلمانی (مانند بایر) با شرکت های دارویی ایرانی برای تأمین مواد اولیه و تجهیزات پزشکی.
- پروژه های پتروشیمی: مشارکت شرکت های آلمانی (مانند BASF) در تأمین تجهیزات پتروشیمی ایران تا پیش از تحریم های 2018.
- سفارت و کنسولگری های ایران و آلمان
- **سفارت آلمان در ایران :**
- آدرس: تهران، خیابان فردوسی، شماره 320-324
- تلفن +982139990000 :
- سفیر: مارکوس پوتسل
- وبسایت: teheran.diplo.de :
- **کنسولگری های آلمان در ایران :**

- خدمات کنسولی از طریق سفارت تهران ارائه می شود (کنسولگری جداگانه ندارد).
- سفارت ایران در آلمان :
- آدرس : برلین، پادکاسترآلی 98، 12203
- تلفن +4930843530 :
- سفیر : مجید نیلی احمدآبادی
- وبسایت germany.mfa.gov.ir :
- کنسولگری های ایران در آلمان :
- فرانکفورت :
- آدرس : رایموندشتراسه 90، 60320 فرانکفورت
- تلفن +496956000730 :
- سرکنسول : مهدی عبدی
- وبسایت frankfurt.mfa.gov.ir :
- هامبورگ :
- آدرس : بایلنشتراسه 30، 20148 هامبورگ
- تلفن +4940413350 :
- سرکنسول : محمدحسین بنی اسدی
- وبسایت hamburg.mfa.gov.ir :
- مونیخ :

▪ آدرس : مایوئرشتراسه 7، 80333 مونیخ

▪ تلفن +49894525540 :

▪ سرکنسول : محمدعلی شریفی صدر

▪ وبسایت munich.mfa.gov.ir :

نحوه دریافت ویزا از آلمان

• انواع ویزا :

- ویزای شنغن (کوتاه مدت) : برای گردشگری، تجاری، یا دیدار خانوادگی (تا 90 روز).
- ویزای ملی (بلندمدت) : برای تحصیل، کار، الحاق به خانواده، یا اقامت بیش از 90 روز.

• مراحل دریافت ویزا :

1. تعیین نوع ویزا : از طریق وبسایت سفارت آلمان. (teheran.diplo.de)

2. رزرو وقت : از طریق وبسایت ویزامتریک. (www.visametric.com)

3. مدارک مورد نیاز :

- گذرنامه معتبر (حداقل 6 ماه اعتبار).
 - فرم درخواست ویزا (دانلود از سایت ویزامتریک).
 - دعوت نامه (برای ویزای تجاری یا خانوادگی).
 - مدارک مالی (تمکن مالی یا ضمانت نامه).
 - بیمه مسافرتی (برای ویزای شنغن).
 - مدارک شغلی یا تحصیلی.
4. تحویل مدارک و انگشت نگاری : در دفتر ویزامتریک (تهران، خیابان وزرا، نبش خیابان بیست و یکم).

5. پردازش: ویزای شنگن: 21 روز کاری؛ ویزای ملی: تا 3 ماه.

6. هزینه‌ها: ویزای شنگن: 80 یورو (از ژوئن 2024)؛ ویزای ملی: متغیر.

• نکات مهم:

- مدارک نیازی به ترجمه ندارند، اما دعوت‌نامه اصل الزامی است.
- وقت سفارت معمولاً 3-3.5 ماه پس از درخواست داده می‌شود.
- ویزای الحاق به خانواده ممکن است نیاز به مصاحبه در سفارت داشته باشد.

نتیجه‌گیری

روابط اقتصادی ایران و آلمان از قرن نوزدهم آغاز شده و در دوره‌های مختلف تحت تأثیر عوامل سیاسی و اقتصادی قرار گرفته است. حجم تجارت که در دهه 1970 به 5.8 میلیارد دلار رسید، پس از انقلاب و تحریم‌ها کاهش یافت و در سال 2024 به 1.5 میلیارد دلار رسیده است. آلمان همچنان بزرگ‌ترین شریک تجاری ایران در اتحادیه اروپا باقی مانده، اما تحریم‌ها، رقابت چین، و تنش‌های سیاسی مانع از تحقق پتانسیل کامل این روابط شده‌اند. رفع تحریم‌ها و بهبود روابط سیاسی می‌تواند حجم تجارت را به سطوح تاریخی بازگرداند و همکاری در حوزه‌های کلیدی مانند تکنولوژی و انرژی را تقویت کند. با این حال، در کوتاه‌مدت (تا پایان 2025)، احتمال تداوم وضعیت کنونی به دلیل فشارهای بین‌المللی بیشتر است.